

بررسی ابعاد تأثیر گذاری سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر امنیت اقتصادی ایران

سید یحیی علوی^۱

هاشم گلستانی^۲

محسن جودکی^۳

چکیده

امروزه جذب سرمایه گذاری خارجی یکی از ضروریات توسعه اقتصادی کشورها محسوب می شود. سرمایه گذاری مستقیم خارجی پیامدهای مثبت و منفی متعددی در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و امنیتی کشورها به همراه دارد. در برخی کشورها ابعاد مثبت نظیر افزایش رشد اقتصادی و در برخی، پیامدهای منفی آن بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. در اقتصاد ایران موضوع جذب سرمایه گذاری خارجی همواره از سوی مدیران و مسئولان به عنوان ابزاری مهم برای رسیدن به رشد اقتصادی مطرح شده است. با این وجود تاکنون پیامدهای سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر حوزه امنیت اقتصادی مورد توجه پژوهشگران نبوده است. این تحقیق با روش کیفی «نظریه پردازی داده بنیاد» و با استفاده از دانش ضمنی خبرگان تلاش دارد تا مدل مفهومی اثرگذاری سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر امنیت اقتصادی ایران را استخراج نماید. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد که سرمایه گذاری مستقیم خارجی می تواند از طریق مقوله های محوری (۱) تقویت تولید داخلی، (۲) ارتقای سرمایه انسانی، (۳) افزایش تراز تجاری و (۴) تقویت توان اقتصادی کشور تأثیر مثبت و از طریق افزایش بستر تهدیداتی نظیر نفوذ، جاسوسی و خرابکاری اقتصادی تأثیر منفی بر امنیت اقتصادی بگذارد.

واژگان کلیدی: سرمایه گذاری مستقیم خارجی، امنیت اقتصادی، ایران، نظریه پردازی داده بنیاد

۱. استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)، Sy.alavi@chmail.ir

۲. کارشناسی ارشد امنیت دانشگاه جامع امام حسین (ع)، hasani125125@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع)، joodaki313@gmail.com

مقدمه و بیان مساله

ضعف در سرمایه‌گذاری یکی از علل ضعف رشد اقتصادی و توسعه‌نیافتگی در کشورهاست؛ به گونه‌ای که بسیاری از متفکران دلیل توسعه نیافتگی بسیاری از کشورها را کمبود در آمد و پس انداز و در نتیجه سرمایه‌گذاری ناکافی می‌دانند. تا دهه ۱۹۷۰، عمده منابع مالی خارجی کشورها از طریق استقراض تأمین می‌گردید؛ اما تأثیر نامطلوب استقراض و بحران بدهی‌ها در اواخر دهه ۱۹۷۰ و تبعات منفی سیاسی اقتصادی آن باعث شد که تأمین مالی از طریق استقراض در بیشتر کشورها کم‌رنگ شود. از طرف دیگر، به دلیل برتری سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از نظر تأمین سرمایه و انتقال تکنولوژی به عنوان دو نیاز اساسی کشورها، از دهه ۱۹۸۰ تمایل به جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورها تشدید شد. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پیامدهای مثبت و منفی در ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و امنیتی کشور هدف به دنبال دارد. سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند موجب انتقال فن آوری، ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی گردد ولی از سوی دیگر حتی می‌تواند از طریق افزایش تهدیدات اقتصادی خارجی به ویژه نفوذ اقتصادی تأثیر منفی بر امنیت اقتصادی بگذارد. لذا این نگرانی‌ها باعث شده است که کشورهای پذیرای سرمایه‌گذاری خارجی از باز کردن همه بخش‌های اقتصادی و یا غیراقتصادی خود به روی سرمایه‌گذاری خارجی خودداری ورزند.

سابقه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران به سال‌های ۳۵-۱۳۱۰ شمسی و اعطای امتیازات انحصاری برای سرمایه‌گذاری خارجی به دولت‌های بیگانه برمی‌گردد. از آن زمان تاکنون همواره موضوع جذب سرمایه‌گذاری خارجی به عنوان یکی از سیاست‌های اقتصادی دولت‌ها مطرح بوده است. در مقاله حاضر ضمن بررسی روند سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، تلاش شده تا ابعاد مختلف اثرگذاری سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر امنیت اقتصادی با استفاده از دانش خبرگان مدل‌سازی مفهومی شود. به این منظور بعد از بیان مساله تحقیق و پیشینه پژوهش، ادبیات نظری سرمایه‌گذاری و امنیت اقتصادی مطرح می‌شود. سپس روش تحقیق و یافته‌های پژوهش ارائه می‌شود و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادها سیاستی مطرح می‌گردد.

امروزه در برخی از کشورها مطالعات و سیاستگذاری‌های بسیاری درباره تبعات سرمایه‌گذاری خارجی و تأثیرات مثبت و منفی آن بر امنیت اقتصادی صورت گرفته است. در آمریکا به منظور کنترل تبعات منفی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر امنیت ملی کمیته‌ای با عنوان «کمیته سرمایه‌گذاری خارجی» (CFIUS) در سال ۱۹۷۵ توسط رئیس‌جمهور ایجاد شد که وظیفه «نظارت بر تأثیر سرمایه‌گذاری خارجی در ایالات متحده» را به عهده داشت. در سال ۱۹۸۸ قانون آگرون تصویب شد که به رئیس‌جمهور اختیار تعلیق یا ممنوع کردن هر نوع خرید، ادغام و یا تصاحب شرکت‌های ایالات متحده توسط افراد خارجی داد.

رئیس‌جمهور ریگان مسئولیت‌ها و اختیارات خود را به کمیته سرمایه‌گذاری خارجی در ایالات متحده آمریکا واگذار کرد. (Weimer, 2009: 61) با این حال بعد از نفوذ سیاسی شرکت بنادر جهانی دویی در اوائل سال ۲۰۰۶ در آمریکا (اقدام امارات به خرید بنادر آمریکا) کنگره نگرانی مضاعفی در رابطه با مخاطرات امنیتی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پیدا کرد و به همین خاطر در سال ۲۰۰۸ قانون «سرمایه‌گذاری خارجی و امنیت ملی»^۱ را وضع کرد و محدودیت‌های بیشتری برای سرمایه‌گذاران خارجی تعیین نمود. در استرالیا نیز تصمیم‌گیری در مورد این که «آیا سرمایه‌گذاری خارجی منافع و امنیت ملی این کشور را تهدید می‌کند؟» بر عهده «هیئت مدیره بررسی سرمایه‌گذاری خارجی» که بخش مشورتی دولت است، قرار دارد. نتایج بررسی‌های این هیئت مشاور درباره سرمایه‌گذاری خارجی، به دولت استرالیا ارائه می‌شود که بر اساس آن دولت، در مورد طرح سرمایه‌گذاری مورد نظر، تصمیم‌گیری کند. (Bath, 2013: 3)

با وجود سابقه بلندمدت سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، کمتر به اثرات آن بر امنیت اقتصادی توجه شده است. ایران از سال (۳۵-۱۳۱۰ هجری شمسی) با دادن امتیازات انحصاری به اتباع دولت‌های بیگانه سرمایه‌گذاری را وارد کشور نمود. در این زمان دولت‌های روس و انگلیس، با بستن قراردادهای استثماری و یک طرفه سود حاصل از سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و بخش‌های با مالکیت عمومی را نصیب خود می‌نمودند. با تصویب قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی در سال ۱۳۳۵ رشد ۴۴ درصدی حجم سرمایه‌گذاری خارجی در ایران تا سال ۱۳۵۶ واقع شد. اما انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی موجب شد که سرمایه‌گذاری خارجی در ایران به شدت کاهش یابد. در اوایل دهه ۱۳۷۰، دولت ایران به دنبال راهکارهای مناسب جهت جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بود. در این راستا دولت افزون بر تصویب پاره‌ای از قوانین در سال ۱۳۷۲، نسبت به تعدیل نرخ ارز و آزادسازی قیمت‌ها و خصوصی‌سازی صنایع دولتی، اقدام کرد. وجود موانع و محدودیت‌های قانون جلب و حمایت از سرمایه‌های خارجی باعث شد تا قدم‌هایی جهت ارائه قانونی جامع در جذب بیشتر سرمایه‌گذاری خارجی برداشته شود که در نهایت منجر به تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱ در مجمع تشخیص مصلحت نظام گردید (مزینی، ۱۳۹۱: ۲۰۴). با این وجود میتوان گفت در تمام این سالها تلاشها برای جذب سرمایه گذاری خارجی بدون توجه به تبعات منفی آن انجام شد. در ادبیات امنیت اقتصادی، سرمایه‌گذاری خارجی همواره یکی از بسترهای اصلی نفوذ اقتصادی در کشورهاست (Moran & oldenski, 2013: 60). سرمایه‌گذاری خارجی به دشمن اجازه میدهد تا در پوشش اقتصادی به حوزه اقتصادی حریف وارد شود و ضمن کسب منافع اقتصادی عظیم و تضمین امنیت اقتصادی خود، به جمع‌آوری، شبکه‌سازی، نفوذ سیاسی، غارت منابع انرژی و راهبردی، و نهایتاً تضعیف، تخریب و وابسته‌سازی اقتصاد بپردازد. بدیهی است وابسته‌سازی اقتصاد حریف به کشور نفوذگر میتواند بستر تهدیدات بعدی نظیر تحریم یا ایجاد

انواع بحران های مالی را فراهم سازد^۱.

با توجه به ماهیت انقلابی و ایدئولوژیک و منازعات ذاتی انقلاب اسلامی با نظام سلطه جهانی، شناسایی ابعاد مثبت و منفی سرمایه‌گذاری خارجی بر امنیت اقتصادی ایران از اهمیت مضاعف برخوردار است و چه بسا وزن ابعاد منفی بیشتر از آثار مثبت باشد. بنابر این نمیتوان با تقلید کورکورانه از تجربه توسعه اقتصادی دیگر کشورها درهای کشور را به روی سرمایه‌گذاران خارجی باز کرد. بلکه باید پیش از آن ابعاد منافع و هزینه ها احصا و راهکارهایی برای کاهش و کنترل تهدیدات در نظر گرفته شود. در این پژوهش تلاش شده تا گام اول این مسیر یعنی شناسایی ابعاد مثبت و منفی آثار سرمایه‌گذاری خارجی بر امنیت اقتصادی ایران در قالب یک مدل مفهومی احصا شود.

در ایران تاکنون پژوهشی در خصوص تبعات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر امنیت اقتصادی صورت نگرفته است. البته در خصوص رابطه سرمایه‌گذاری خارجی و برخی متغیرهای کلان اقتصادی تحقیقاتی انجام پذیرفته است. به عنوان مثال میرعسگری رابطه مثبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی در ایران را اثبات کرده است (Miraskari, et al. 2014:223). پور اسماعیلی (۱۳۹۰) به بررسی ابعاد تأثیرات متقابل سرمایه‌گذاری خارجی و فرهنگ کشور میزبان پرداخته است. مزینی (۱۳۹۱) نواقص موجود در قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته و راهکارهای لازم جهت رفع این نواقص را بررسی کرده است. قندهاری و همکاران (۱۳۹۴) با استفاده از روش پانل به این نتیجه رسیده است که آزادسازی تجاری و شاخص های فضای کسب و کار تأثیر معناداری بر جذب سرمایه خارجی دارند. نصیری نژاد و همکاران (۱۳۹۳) افزایش مالیات، نرخ ارز و تورم را دارای اثر منفی بر جذب سرمایه و در مقابل افزایش درجه باز بودن اقتصاد، جمعیت و تولید ناخالص داخلی را دارای اثر مثبت بر جذب سرمایه دانسته است.

اما در کشورهای دیگر تحقیقات بیشتری در موضوع این پژوهش صورت گرفته که به برخی اشاره می‌شود: جکسون^۲ (۲۰۱۳) در پژوهشی که برای مرکز تحقیقات کنگره آمریکا صورت گرفته، از حیث اقتصادی رابطه سرمایه‌گذاری خارجی و امنیت ملی آمریکا را مورد بررسی قرار داده است. وی در این پژوهش با توجه به پیامدهای مثبت و منفی توأمان مسئله سرمایه‌گذاری خارجی بر امنیت ملی، بر ضرورت اصلاح قوانین جهت کنترل تبعات منفی بر امنیت ملی تأکید دارد. جکسون (۲۰۱۷) در پژوهش دیگری که برای مرکز تحقیقات کنگره آمریکا صورت گرفته، به بررسی برنامه دولت اوپاما برای افزایش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در راستای افزایش میزان صادرات در ایالات متحده پرداخته و نتیجه گرفته علی رغم آثار مثبت سرمایه‌گذاری خارجی بر رشد اقتصادی آمریکا باید به تأثیر نامطلوب آن بر امنیت شغلی مردم

۱. گفت و گو با دکتر عبدالمجید شیخی اقتصاد دان و استاد دانشگاه، پایگاه خبری - تحلیلی برهان، ۱۳۹۴/۷/۲۷، کد خبر: ۸۹۹۹.
2. Jackson

آمریکا به سبب گسترش نفوذ شرکت ها و بنگاه ها خارجی توجه کرد. اسلاتر^۱ (۲۰۰۲) در پژوهشی به بررسی اثر جهانی شدن^۲ بر ناامنی اقتصادی زندگی کارگران و مخاطرات استخدام و دستمزدها پرداخته و سرمایه گذاری مستقیم خارجی را دارای اثر مستقیم بر ناامنی اقتصادی دانسته است.

مفاهیم و مبانی نظری

سرمایه گذاری خارجی

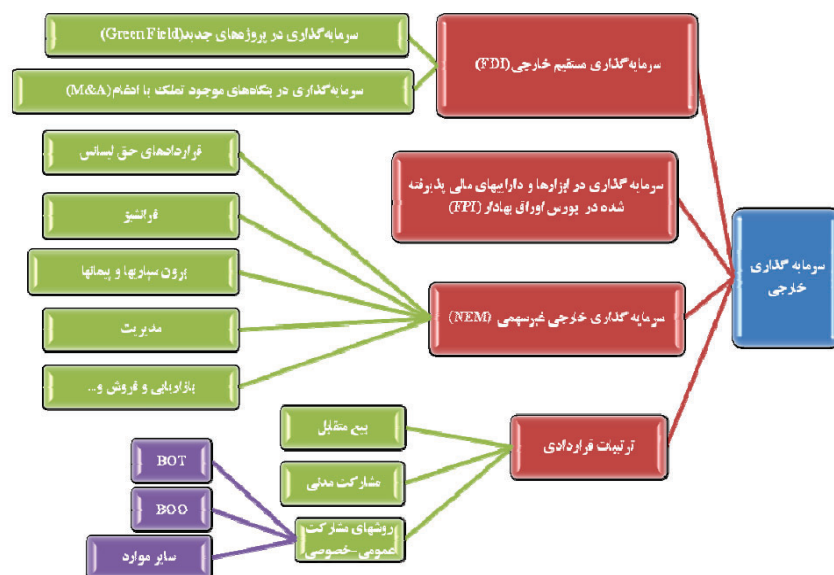
سرمایه گذاری خارجی به «انتقال وجوه یا مواد از یک کشور به کشور دیگر جهت استفاده در تأسیس یک بنگاه اقتصادی در کشور اخیر در ازای مشارکت مستقیم یا غیرمستقیم در عواید آن» اطلاق می گردد. سرمایه گذاری خارجی یکی از مهم ترین شیوه های تامین مالی خارجی به روش غیر استقراضی است که بر خلاف روش قرضی تامین مالی خارجی که در تراز پرداخت های کشور میزبان به عنوان بدهی محسوب می شود، به عنوان منابع سرمایه گذاری تلقی می گردد (ذوالقدر، ۱۳۸۸: ۹۳).

انواع سرمایه گذاری خارجی

باید توجه نمود که در دسته بندی انواع سرمایه گذاری خارجی به دلیل پویا بودن و تحول و تکامل پیوسته این روش ها در دنیای واقعی، توسط شرکت ها و کسب و کارهای مختلف و با توجه به مختصات فعالیت های اقتصادی در بسیاری از موارد این مرزها و خطوط ایجاد شده کمرنگ و هم پوشانی هایی ایجاد می شود. در یک تقسیم بندی، سرمایه گذاری خارجی به چهار دسته زیر تقسیم می گردد که هر کدام شامل چند بخش می باشد (علیشیری و شمس عراقی، ۱۳۹۲: ۵۴)

- سرمایه گذاری در ابزارها و دارایی های مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار
- سرمایه گذاری خارجی غیر سهمی
- ترتیبات قراردادی
- سرمایه گذاری مستقیم خارجی^۳

1. Slauther
2. Globalization
3. foreign direct investment

نمودار ۱- انواع سرمایه گذاری خارجی

سرمایه گذاری غیر مستقیم خارجی^۱ یا پورتفولیو^۲، سرمایه گذاری در تامین سهام مرسوم است. سرمایه گذاری غیر مستقیم به آن دسته از سرمایه گذاری هایی اطلاق می شود که اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی به صورت خرید اوراق بهادار از یک موسسه یا شرکت مالی بدون آنکه مستقیماً در امر سرمایه گذاری شرکت نمایند، سرمایه خود را در اختیار شرکت میزبان قرار می دهند.^۳

سرمایه گذاری خارجی غیر سهمی^۴ ترتیباتی است که در قالب آن سرمایه گذار خارجی بدون تملک سهام (جزئی یا عمده) و داشتن کنترل مستقیم بر شرکت سرمایه پذیر در قالب قراردادهایی نظیر قرارداد لیسانس، فرانسیز، مدیریت، برون سپاری خدمات، قراردادهای ساخت، پیمان کاری اصلی و فرعی، ضمن انتقال سرمایه هماهنگی و کنترل شرکت های همکار خود در شرکت میزبان صورت می دهد.

سرمایه گذاری خارجی سهمی ترتیبات قراردادی^۵ همانند سرمایه گذاری مستقیم خارجی است اما با دو تفاوت اصلی که عبارتند از:

- شخصیت حقوقی در کشور میزبان با هدف خاص و به صورت شرکت پروژه و به واسطه ترتیبات

1. Foreign Indirect Investment
2. Portfolio Investment

۳. سرمایه گذاری خارجی، موسسه تدبیر اقتصاد، ص ۱۰

4. Non Equity Modes of Investment (NEM)
5. Concession Agreement (CA)

قراردادی موجود ایجاد و تاسیس می‌شود.

- عمدتاً حضور در کشور میزبان نامحدود نبوده و زمان آن در قالب قرارداد تعیین شده است.

سرمایه گذاری مستقیم خارجی

سرمایه گذاری مستقیم خارجی^۱ یکی از انواع سرمایه گذاری است. سرمایه گذاری مستقیم خارجی عبارت است از سرمایه گذاری فرامرزی و مشارکت سهمی در فعالیت اقتصادی به میزان حداقل ۱۰ درصد به منظور اعمال مالکیت و کنترل و مدیریت فعالیت اقتصادی در کشور میزبان به صورت بلندمدت (علیشیری و شمس عراقی، ۱۳۹۲: ۵۴). به نظر آنکساد، سرمایه گذاری مستقیم خارجی عبارت است از سرمایه گذاری ای که متضمن مناسبات بلندمدت بوده و منعکس کننده کنترل و نفع مستمر شخصیت حقوقی یا حقیقی مقیم یک کشور در شرکتی واقع در خارج موطن سرمایه گذار باشد (طیعی و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۰۵). سرمایه گذاری مستقیم خارجی در حد سرمایه گذاری مالی متوقف نمی‌شود، بلکه با خود مجموعه‌ای از عناصر و عوامل را به همراه دارد که از اهمیت زیادی برخوردار است. سرمایه گذاری خارجی با خود تکنولوژی تولید، ماشین‌آلات و تجهیزات مدرن را به ارمغان می‌آورد که این امر در صورت هوشیاری کشور میزبان، به انتقال تکنولوژی و مهارت و دانش می‌انجامد (اسدی، ۱۳۸۸: ۷۵).

سرمایه گذاری مستقیم خارجی در جهان

سرمایه گذاری مستقیم خارجی به عنوان یک پدیده جهانی در اواخر سده نوزدهم گسترش یافت. تا پیش از جنگ جهانی اول اروپا بزرگترین مبدأ سرمایه بود. با وقوع جنگ جهانی اول و دوم و در سال های میان این دو جنگ، حجم سرمایه گذاری خارجی به میزان قابل توجهی کاهش یافت^۲. با شروع بازسازی اقتصاد اروپا پس از جنگ جهانی دوم، جامعه اقتصادی اروپا^۳ و سپس سازمان همکاری های اقتصادی و توسعه^۴ ایجاد شد و به موازات آن مذاکرات موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT) تصویب شد و دوره جدیدی از رونق سرمایه گذاری خارجی پدید آمد. بدین ترتیب سرمایه گذاری در اروپا و ژاپن افزایش یافت و با گسترش بازارهای مالی و افزایش رشد اقتصادی، کشورهای اروپای غربی دارای مازاد سرمایه شدند و به صادرات سرمایه رو آوردند. به دلیل اینکه شرکت های چند ملیتی کشورهای میزبان را تحت سلطه در می‌آوردند، در دهه ۷۰ میلادی مسئله جلوگیری از سرمایه گذاری خارجی و جایگزینی استقراض به جای آن مطرح شد، بدین ترتیب موج عظیمی از منابع به شکل وام به سمت کشورهای در حال توسعه جریان یافت که منجر به بحران بدهی ها در سال ۱۹۸۲ شد. به دنبال آن از اوایل دهه هشتاد تحرک سرمایه از شکل وام و بدهی به سمت سرمایه گذاری خارجی تغییر یافت و سرمایه گذاری خارجی از میانگین ۹۱/۵

1. Foreign Direct Investment (FDI)

۲. امیر احمدی، هوشنگ (۱۳۷۸)

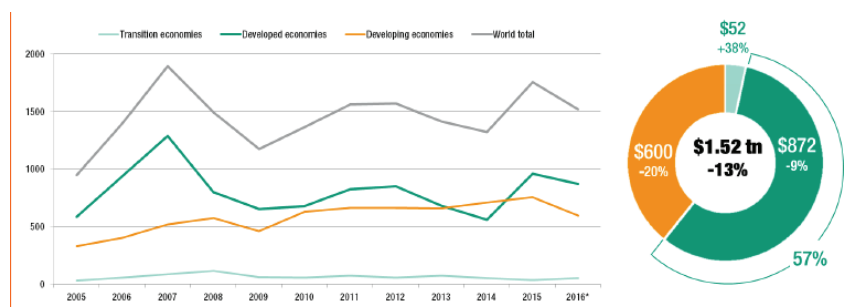
3. European Community

4. Organization of Economic Cooperation and Development

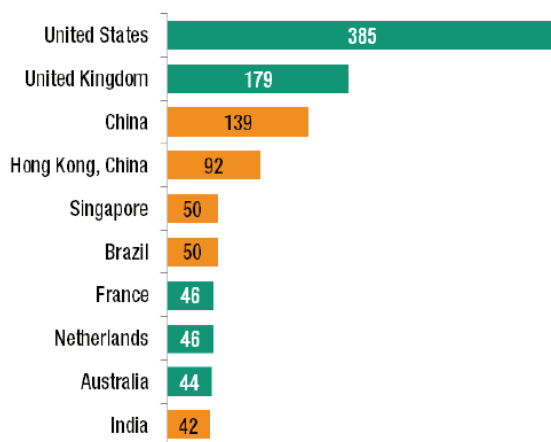
5. General Agreement on Tariff and Trade

میلیارد دلار در دهه ۱۹۸۰ به ۱۳۹۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ افزایش پیدا کرد (مهدوی، ۱۳۸۳). با وقوع بحران مالی و اقتصادی جهان در اواخر سال ۲۰۰۷ و اوایل ۲۰۰۸ آثار منفی بحران مالی با تاخیری یکساله منجر به کاهش چشمگیر حجم جریان سرمایه‌گذاری خارجی گردید و رکورد بیش از ۲۰۰۰ میلیارد دلاری جریان سرمایه‌گذاری جهانی در سال ۲۰۰۷ با کاهش چهل درصدی مواجه شد (علیشیری و شمس عراقی، ۱۳۹۲: ۶۰).

روند سرمایه‌گذاری خارجی در دنیا وابسته به میزان رشد اقتصادی و رکود اقتصادی کشورها هست. نمودار زیر این روند را طی سال‌های ۲۰۰۵ الی ۲۰۱۶ نشان می‌دهد.

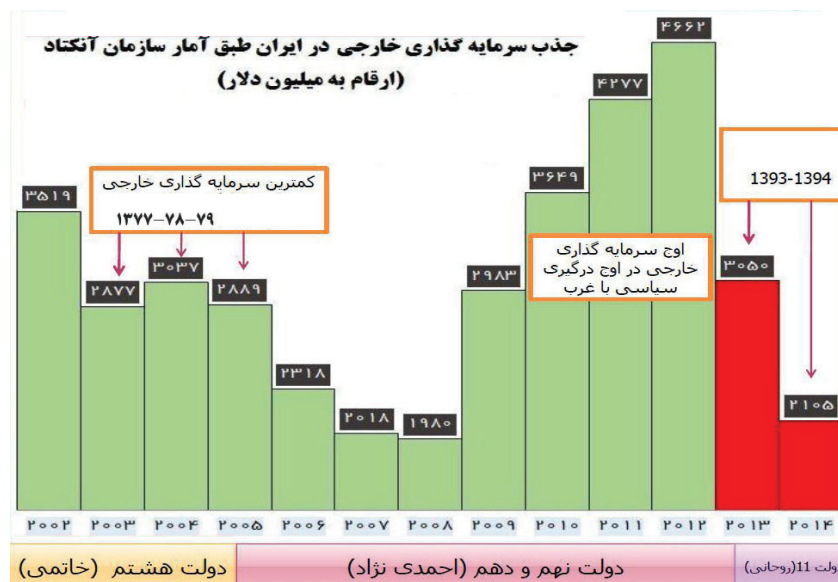
نمودار ۲- جریان سرمایه‌گذاری خارجی در جهان بر حسب میلیارد دلار (گزارش سال ۲۰۱۷ آنگتاد)

نمودار ۳- جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ۱۰ کشور برتر (بر حسب میلیارد دلار)، مأخذ: گزارش آنگتاد سال ۲۰۱۷

سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران

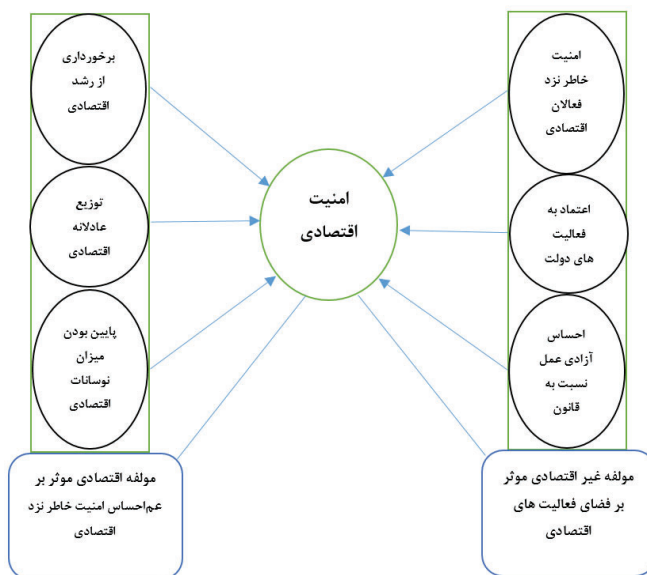
سابقه سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران به قراردادهای استعماری نظیر رویتر میان دولت ایران و انگلیس در دوره پادشاهان قاجار برمی گردد. البته قرارداد رویتر به دلیل مخالفت‌های داخلی به مرحله اجرا نرسید اما امتیاز تأسیس یک بانک به مدت ۵۰ سال به همان شخص واگذار شد. در سال ۱۹۰۱ میلادی (۱۲۸۰ شمسی) وسیع‌ترین امتیاز نفتی تاریخ کشور برای مدت ۶۰ سال به داری انگلیس داده شد. سرمایه گذاری خارجی در دوره حکومت پهلوی افزایش یافت. در سال ۱۳۳۵ قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی تصویب شد که حاوی تضمین سرمایه گذاری خارجی و اعطای مشوقهای خاص برای سرمایه‌گذاران بود که موجب رشد ۴۴ درصدی حجم سرمایه گذاری خارجی در ایران تا سال ۱۳۵۶ گردید. با وقوع انقلاب و جنگ تحمیلی روند سرمایه گذاری خارجی در کشور تقریباً متوقف شد. با پایان جنگ و تدوین برنامه ۵ ساله اول توسعه، چارچوب فعالیت‌های اقتصادی پس از جنگ مشخص شد اما برنامه مشخصی برای پذیرش سرمایه گذاری خارجی در نظر گرفته نشد و صرفاً به ورود منابع مالی خارجی به شکل استقراض اکتفا شد. در برنامه‌های دوم و سوم علیرغم آنکه از سرمایه خارجی و روش بیع متقابل نامبرده شد اما برنامه مشخصی برای جذب سرمایه‌های خارجی در نظر گرفته نشد. در نهایت با تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱ در مجمع تشخیص مصلحت نظام چشم‌اندازی در جهت جذب سرمایه خارجی ایجاد گردید. روند سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران از سال ۱۳۸۱ (۲۰۰۲) تا ۱۳۹۵ (۲۰۱۶) نشان می‌دهد میزان آن طی روند کاهشی از ۳۵۱۹ میلیون دلار در سال ۱۳۸۱ به ۱۹۸۰ میلیون دلار در ۱۳۸۷ می‌رسد. سپس روند صعودی شده و با افزایش ۵۰ درصدی به ۲۹۸۳ میلیون دلار در سال ۱۳۸۸ می‌رسد و این روند تا سال ۱۳۹۱ (۲۰۱۲) ادامه پیدا می‌کند و به ۴۶۶۲ میلیون دلار افزایش می‌یابد. سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۱۳۹۲ با کاهش ۳۵ درصدی به ۳۰۵۰ میلیون دلار و در ادامه این روند به ۲۰۵۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۴ رسید. به این ترتیب ایران طی ۱۵ سال (۲۰۰۲-۱۶) بالغ بر ۴۴/۷ میلیارد دلار سرمایه خارجی جذب کرده است. بر اساس آمار آنکتابد ایران در حال حاضر از نظر امکانات جذب سرمایه خارجی در میان ۱۴۰ کشور جهان در رتبه ۵۷ قرار دارد و با این وجود رتبه ایران در جذب سرمایه در میان کشورهای جهان ۱۳۰ است.

نمودار ۴- سرمایه گذاری خارجی در ایران (آنگتاد)

امنیت اقتصادی

امنیت اقتصادی عبارت است از میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات، هم از مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین المللی (ماندل، ۱۳۸۷: ۸۱). ماندل در نظریه امنیت اقتصادی در فرآیند جهانی شدن اقتصاد بر روی دو عامل رشد و توزیع تأکید می نماید. به این ترتیب عوامل اقتصادی که میتوانند معرف میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات هم از طریق مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین المللی باشند، در قالب سه شاخص عمده رشد، ثبات اقتصادی و توزیع تجلی می یابند. بر مبنای مطالعات نهادگرایانه صندوق بین المللی پول نیز مولفه محیطی (عوامل غیر اقتصادی) عمده ای که بتواند موجب تحقق این تعریف در فضایی کاملاً امن و اطمینان بخش برای تداوم پایداری و ثبات امنیت اقتصادی گردد در سه شاخص احساس امنیت خاطر نزد فعالان اقتصادی، احساس آزادی عمل در چارچوب قانون و اعتماد به فعالیت های دولت قابل تعریف است. که در قالب مدل زیر نشان داده شده است. (گرچی و هاشمیان، ۱۳۸۶):

شکل ۱ مولفه‌های امنیت اقتصادی (محقق ساخته)

امنیت اقتصادی در دنیای پس از جنگ سرد به طور روزافزونی به عنوان بُعد مهم امنیت مطرح شده است. دانش پژوهان و سیاست‌گذاران به دنبال وارد کردن موضوعات اقتصادی در راهبردهای سنتی دفاعی بودند (ماندل، ۱۳۸۷: ۸۱). اما امروزه امنیت اقتصادی یکی از ابعاد اصلی امنیت و از مهمترین شاخصهای توسعه یافتگی است. با پیدایش و گسترش شرکت‌های چندملیتی، افزایش سرمایه‌گذاری خارجی، افزایش میزان تجارت نسبت به تولید در سطح جهان، ازدیاد ورود و خروج سرمایه‌های انسانی، و در یک جمله تسریع روند جهانی شدن، امنیت اقتصادی بیش از همیشه تاریخ خود مهم گشته است. اگر دشمنی‌های نظام‌های اقتصادی کشورهای مختلف نسبت به یکدیگر و انواع تحریم‌های اقتصادی و موانع تجاری، مالی و اقتصادی را به حساب بیاوریم، اهمیت این مساله مضاعف خواهد شد (جهانیان، ۱۳۹۱: ۱۸۴). در واقع امنیت اقتصادی امروزه شامل مجموعه‌ای از مولفه‌هاست که موجب اِمنی بخشی اقتصاد یک کشور در برابر انواع شوکها و تهدیدهای محتمل از جمله تحریم و بحران مالی شود. از این رو امنیت اقتصادی یعنی فراهم بودن زمینه‌های درآمد مناسب اقشار میانی و پایینی جامعه در حل مشکلات معیشتی و مسکن، سرمایه‌گذاری و اشتغال، قانون‌مندی و سلامت در چرخه تولید، توزیع و مصرف، بهره‌وری مناسب از ذخایر و معادن، توسعه و مکانیزه نمودن بخش کشاورزی، رهایی از اقتصاد تک‌محصولی، خودکفایی

در صنایع مهم و کلیدی و دستیابی به فناوری‌های پیشرفته، تعادل و توازن در عرضه و تقاضا است (شیدائیان، ۱۳۸۸: ۵۵).

روش تحقیق

در این مقاله برای طراحی مدل مفهومی از روش «نظریه‌پردازی داده بنیاد» استفاده شده است. نظریه‌پردازی داده بنیاد، یک روش‌شناسی «استقرایی» کشف نظریه است که این امکان را برای پژوهشگر فراهم می‌آورد تا گزارشی نظری از «ویژگی‌های عمومی موضوع» پرورش دهد، درحالی‌که به طور همزمان، پایه این گزارش را در مشاهدات تجربی داده‌ها محکم می‌سازد. «استراوس و کاربین» این روش را این‌گونه تعریف می‌کنند: «تئوری مفهوم‌سازی بنیادی نوعی استراتژی کیفی است که برای تدوین تئوری در مورد یک پدیده به صورت استقرایی، مجموعه‌ای سیستماتیک از رویه‌ها را به کار می‌برد.» (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶: ۷۵). معمولاً داده‌های مورد استفاده در نظریه‌پردازی داده بنیاد از منابع همچون مشاهده، پرسشنامه، بررسی اسناد و مدارک و مصاحبه جمع‌آوری و تهیه می‌شود. در این مقاله با توجه به کمبود منابع مکتوب در موضوع تحقیق، مصاحبه با خبرگان، شیوه اصلی گردآوری داده‌ها را تشکیل می‌دهد. جامعه آماری این تحقیق شامل مدیران و کارشناسانی است که درگیر و آگاه به مسائل سرمایه‌گذاری خارجی و شرکت‌های سرمایه‌گذار خارجی در ایران و همچنین مسائل امنیتی اقتصادی می‌باشند. لذا از دو دسته مدیران و کارشناسان استفاده گردیده است:

الف) مدیران و کارشناسان درگیر به مسائل جذب و بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

ب) مدیران و کارشناسان درگیر در مسائل امنیتی شرکت‌های سرمایه‌گذار در ایران

مصاحبه با خبرگان تا مرحله ایجاد اشباع در مفاهیم و مقوله‌های تحقیق ادامه یافت و روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و انتخابی انجام گرفت.

ابعاد اثرگذاری سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر امنیت اقتصادی ایران (یافته‌های تحقیق)

برای استخراج تبعات سرمایه‌گذاری خارجی با ۲۰ نفر از خبرگان و مدیران سازمان سرمایه‌گذاری خارجی وزارت اقتصاد و معاونت‌های سازمان اطلاعات سپاه پاسداران و دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی مصاحبه صورت گرفت.

با توجه به مصاحبه‌های صورت گرفته از کارشناسان اقتصادی و کارشناسان امنیتی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی طی سال‌های ۱۳۷۳ الی ۱۳۹۲ تأثیرات مثبت و منفی بر امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران گذاشته است.

ابتدا متن مصاحبه با هر یک از افراد پیاده شد. سپس نکات اصلی کدگذاری شد و با دسته‌بندی کدهای مرتبط، مقوله‌های اصلی بدست آمد. جدول زیر مقوله‌های اصلی مرتبط با تبعات سرمایه‌گذاری خارجی

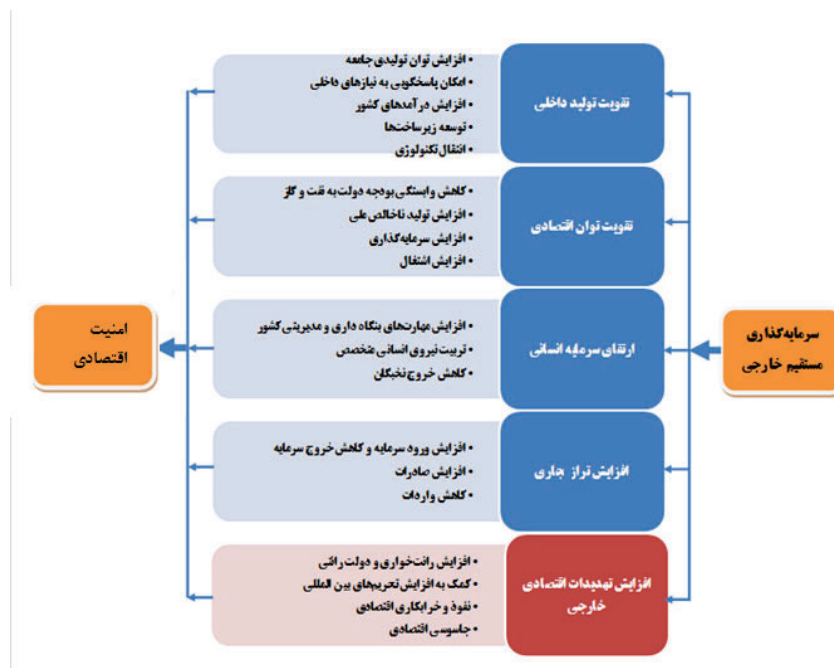
حاصل از مصاحبه‌ها آورده شده است:

مقوله‌های کلیدی حاصل از مصاحبه‌ها	تعداد افراد تأیید کننده مقوله
افزایش نرخ اشتغال	۶
افزایش تولید ناخالص ملی	۱
افزایش سرمایه گذاری	۱
کاهش وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز	۳
کاهش خروج نخبگان از کشور	۲
افزایش مهارت‌های بنگاه داری و مدیریتی کشور	۱
تربیت نیروهای انسانی متخصص	۱
کاهش واردات	۱
افزایش صادرات	۲
کاهش فرار سرمایه از کشور	۱
امکان پاسخگویی به نیازهای داخلی	۳
افزایش توان تولیدی جامعه	۵
افزایش درآمدهای کشور	۱
انتقال تکنولوژی	۶
توسعه زیرساخت‌ها	۱
جاسوسی اقتصادی	۲
افزایش تحریم‌های بین‌المللی	۱
نفوذ و خرابکاری اقتصادی	۲
افزایش رانت‌خواری و دولت رانتی	۱

جدول پ) مقوله‌های کلیدی حاصل از مصاحبه‌ها (محقق ساخته)

از مجموع ۱۱ مصاحبه صورت گرفته، ۱۹ مقوله کلیدی و ۵ مقوله محوری شامل (۱) تقویت تولید داخل، (۲) تقویت توان اقتصادی، (۳) ارتقای سرمایه انسانی، (۴) افزایش تراز جاری و (۵) افزایش تهدیدات اقتصادی به دست آمد. در بین مقوله‌های مستخرج تنها مقوله تهدیدات اقتصادی به عنوان تبعات منفی سرمایه گذاری خارجی مستقیم در ایران احصا شد که شامل افزایش تحریم پذیری، نفوذ اقتصادی و جاسوسی اقتصادی است. در مقابل سرمایه گذاری مستقیم خارجی از طریق افزایش توان تولیدی، تقویت امکان پاسخگویی به نیازهای داخلی، افزایش درآمدهای کشور، توسعه زیرساخت‌ها، انتقال فناوری به داخل، کاهش وابستگی بودجه به نفت و گاز، افزایش تولید ناخالص داخلی، افزایش سرمایه گذاری، افزایش اشتغال، افزایش مهارت‌های بنگاه داری و مدیریتی، تربیت نیروی متخصص، کاهش خروج نخبگان،

افزایش خالص ورود سرمایه و افزایش خالص صادرات اثر مثبت بر اقتصاد ایران دارد.

نمودار ۵- مدل مفهومی آثار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران
(محقق ساخته)

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی موجب افزایش منابع مالی شرکت‌ها و کارخانه‌های داخلی هدف شده و از طریق انتقال فناوری و توسعه کیفیت و کمیت خطوط تولید، ظرفیت تولیدی اقتصاد ایران را افزایش می‌دهد که نمونه مشخص آن سرمایه‌گذاری مشترک در تولید خودروهای گروه هیوندایی در ایران است. افزایش تولیدات داخلی نهایتاً موجب افزایش اشتغال و افزایش تولید ناخالص داخلی می‌شود. از طرفی به علت الزام به استفاده از نیروهای داخلی در شرکت‌های خارجی سرمایه‌گذار در ایران (موضوع قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور مصوب ۱۳۹۱) و به دلیل انگیزه سرمایه‌گذاران خارجی به استفاده از تکنولوژی پیشرفته دنیا، این شرکت‌ها مجبور هستند تا نیروهای بومی را آموزش داده تا توان کار با این تکنولوژی را داشته و کارایی آن‌ها بالا برود. همچنین شرکت‌های سرمایه‌گذار خارجی برای حل مشکل نیروی انسانی خود به دنبال به کارگیری نیروهای نخبه در شرکت‌هایشان می‌باشند. بنابر این افزایش اشتغال همراه با ارتقای کیفیت سرمایه انسانی و کاهش خروج نخبگان از ایران به عنوان تبعات سرمایه

گذاری مستقیم خارجی بوده است. البته تأثیر مثبت سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر افزایش اشتغال منوط به رعایت قوانین مرتبط داخلی است و چنانچه شرکتهای خارجی (نظیر شرکتهای چینی) با تخلف از قوانین ملزم کننده به استفاده نیمی از نیروهای از داخل، از نیروی کار خارجی برای سرمایه گذاری استفاده کنند اثر اشتغالزایی کاهش می یابد.

ورود سرمایه گذاران خارجی ظرفیتهای جدیدی برای مشارکت سرمایه داخلی نیز فراهم میکند و از این طریق، خروج ارز از کشور را کاهش میدهد. همچنین شرکتهای خارجی با ورود به کشور درآمدهای دولت را از طریق افزایش مالیات و کاهش مصارف ارزی تأمین کالا، افزایش می دهند و نیازمندی دولت به درآمدهای نفتی و گازی برای تأمین بودجه کشور را کاهش می دهند و موجب کاهش وابستگی دولت به درآمدهای نفت و گاز میشوند.

جمهوری اسلامی با جمعیت ۸۰ میلیون نفری یکی از اهداف سرمایه گذاران خارجی است. به این منظور شرکتهای خارجی به تولید محصولات روی می آورند که نیازهای داخلی کشور را پاسخ دهد که نمونه مبرز آن سرمایه گذاری شرکتهای خارجی در استارتآپها و کسب و کارهای اینترنت پایه ست.

توسعه زیرساختها از دیگر تبعات سرمایه گذاری مستقیم خارجی است. به عنوان مثال سرمایه گذاری شرکت ام تی ان آفریقای جنوبی در اپراتور ایرانسل مشخصاً زیرساخت مخابراتی کشور را توسعه داده است و موجب انتقال فناوریهای شبکه دیتا و توسعه اینترنت موبایل در کشور شده است. به همین ترتیب سرمایه گذاری خارجی در حوزه توسعه بنادر نیز زیرساخت تجاری را تقویت کرده است.

شرکتهای سرمایه گذار خارجی بعضاً از سرمایه گذاری در ایران اهداف توسعه صادرات و دستیابی به بازارهای کشورهای همسایه را نیز داشته اند. سرمایه گذاری شرکتهای خارجی در صنایع غذایی و شرکتهای تولید محصولات لبنی نظیر کاله موجب افزایش صادرات ایران به عراق و کشورهای همسایه شده است.

البته در کنار آثار مثبت، بعضاً شرکتهای سرمایه گذار خارجی در ایران در بدو ورود برای سرمایه گذاری با دادن رشوه و رانت به مسئولین شروع به سرمایه گذاری کرده و با این کار امنیت سرمایه خود را تضمین می کنند که نمونه بارز آن در دلالتی شرکت آتیه بهار وابسته به سیامک نمازی (جاسوس زندانی) در بسیاری از سرمایه گذاریهای خارجی نفتی و مالی کشور است. همچنین برخی شرکتهای سرمایه گذار خارجی در ایران از حفره های نظارتی و قانونی سوء استفاده کرده و به جای تقویت تولید ملی به صنعت مونتاژ رو آورده اند. وضعیت تولیدات گروه سامسونگ در ایران نمونه مشخص این نوع سرمایه گذاری است که در عمل نوعی از گسترش واردات و با حداقل آثار اشتغالزایی در ایران است. این نوع از سرمایه گذاری خارجی عملاً میزان وابستگی کشور به واردات را افزایش داده و آسیب پذیری از تحریمها را بالا میبرد. از دیگر آثار منفی سرمایه گذاری خارجی میتوان به کارکرد جاسوسی اقتصادی آن اشاره کرد. برخی

شرکتهای سرمایه گذار خارجی عملاً به عنوان جاسوس و دیده بان دشمن برای شناسایی نقاط ضعف اقتصادی فعالیت میکنند و نقش گراهمی برای هدفگیری دقیق آسیب پذیرهای ایران در هنگام تحریم را بازی کرده اند. شرکت آتیه بهار و سرمایه گذارهای شبکه سیامک نمازی دقیقاً همین کارکرد را برای هدف گیری تحریمهای بانکی و دارویی سالهای ۹۰ تا ۹۲ ایفا کردند. نفوذ و خرابکاری اقتصادی مهمترین وجه از آثار منفی سرمایه گذاری خارجی است. یکی از قدیمی ترین شیوه های نفوذ، از مسیر سرمایه گذاری خارجی و حضور بانکها و شرکتهای بزرگ خارجی در کشور هدف انجام میشود. این مدل از نفوذ که به تعبیر اریک لاب، دانشیار دانشکده روابط بین الملل دانشگاه فلوریدا، تحت عنوان «تحریم مثبت» هم مطرح میشود. در واقع همان تبعات مخرب تحریم را از طریق حضور و نفوذ بلندمدت در کشور هدف به دنبال دارد. شرکت های بزرگ و چند ملیتی که عمدتاً متعلق به خاندان ثروتمند یهودی اروپا و آمریکا به ویژه روچیلدها^۱ هستند، در قالب سرمایه گذاری خارجی در بسیاری از کشورها و از جمله در ایران حضور یافته و از توان مالی خود برای نفوذ و تأثیرگذاری بر معادلات حاکمیتی و سیاسی این کشورها استفاده میکنند. در واقع ورود بانکهای بزرگ خارجی و شرکتهای بزرگ نفتی به کشورها، درگاه نفوذ اقتصادی است. شرکتهای بین المللی با جذب عناصر بومی در کشور هدف، به جریان سازی و شبکه سازی اقتصادی سیاسی میپردازند. همچنین در مواردی دیگر این شرکتهای نسبت به رویه ها و سیاستهای حاکمیت واکنش نشان میدهند و با توجه به گستره و توان نفوذگر، با ایجاد بحران مالی (به عنوان نمونه بحران جنوب شرق آسیا) کشور هدف را به تغییر در رفتار وادار میسازند. در همین رابطه اکثر انقلابهای رنگی با حمایت مالی و شبکه سازی شرکتهای چند ملیتی انجام شده است. در ایران نیز برخی شرکتهای سرمایه گذار خارجی اطلاعات اقتصادی ایران را در اختیار سازمانهای اطلاعاتی دشمن قرار میدهند که نمونه آن در بمباران دقیق کارخانجات و صنایع وابسته به سرمایه گذاران خارجی توسط نیروی نظامی عراق در دوران جنگ مشاهده شده است. علاوه بر تهاجم سخت، بعضاً سرمایه گذاری خارجی با هدف نفوذ و بیوتروریسم صورت میگیرد که مواردی از این دست در سرمایه گذاریهای خارجی صورت گرفته در تولید محصولات ترارشته و غذایی در ایران مشاهده شده است.

نتیجه گیری

سرمایه گذاری مستقیم خارجی دارای تبعات مثبت و منفی بر اقتصاد و امنیت ایران است. مهم ترین تأثیرات سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران طبق یافته های تحقیق شامل تقویت تولید داخلی، ارتقای سرمایه انسانی، افزایش تراز تجاری و تقویت توان اقتصادی کشور است. در مقابل سرمایه گذاری خارجی در ایران در مواردی به درگاه های برای نفوذ، جاسوسی و خرابکاری اقتصادی و همچنین افزایش وابستگی و تحریم پذیری تبدیل شده است. بنابر این با توجه به ماهیت تقابلی انقلاب

اسلامی با نظام سلطه نمیتوان الگوی توسعه دیگر کشورهای خنثی در نظام بین الملل که مبتنی بر رویکرد درهای باز برای سرمایه گذاری خارجی است را در ایران پیاده کرد. بلکه استفاده از آثار مثبت سرمایه گذاری مستقیم خارجی مستلزم پیاده سازی ساختارهای نظارتی برای حداقل سازی تبعات منفی است. در صورت تدوین استراتژی مناسب با شرایط کشور جهت جذب و بازدهی بیشتر سرمایه گذاری خارجی و اجرای دقیق آن می توان شاهد افزایش منافع ناشی از سرمایه گذرای خارجی در جمهوری اسلامی ایران باشیم و از تبعات منفی احتمالی آن جلوگیری کنیم. برای افزایش تبعات مثبت و کاهش تبعات منفی سرمایه گذاری خارجی اهتمام به نکات زیر ضروری می باشد:

پیشنهاها:

- راهبرد جذب سرمایه گذاری خارجی بر مبنای رشد صادرات به جای جایگزینی واردات باشد و سرمایه گذاران خارجی سهمی از صادرات در بازار منطقه ای را به ایران بدهند.
- سرمایه گذاری خارجی به طور اثربخش ملزم به استفاده حداکثری از نیروی کار و منابع اقتصادی ایرانی شود.
- زمینه های جذب سرمایه گذاری خارجی بر اساس راهبرد امنیت اقتصادی تعیین و اولویت بندی شود و با طراحی ابزارها و سیاستهای لازم مسیر سرمایه گذاری خارجی توسط حاکمیت هدایت شود.
- به منظور مهار نفوذ از درگاه سرمایه گذاری خارجی، ضروری است الگوی رصد و مهار نفوذ اقتصادی از درگاه سرمایه گذاری خارجی که نمونه های آن در کشورهای دیگر از جمله آمریکا وجود دارد در پژوهش های آینده مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

منابع

- اسدی، علی. (۱۳۸۸). سرمایه‌گذاری خارجی و نقش آن در اشتغال. کار و جامعه، شماره ۱۱۵، صص ۷۲-۸۰.
- امیراحمدی، هوشنگ. (۱۳۷۸). سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه. اطلاعات سیاسی اقتصادی، صص ۱۵۱-۱۵۲.
- جهانیان، ناصر. (۱۳۹۱). تعریف و جایگاه امنیت اقتصادی در اسلام. فصلنامه اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره اول، صص ۱۸۳-۲۰۲.
- دانایی‌فرد، حسن و امامی، سید مجتبی (۱۳۸۶). استراتژی پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه داده بنیاد، اندیشه مدیریت، شماره ۲، صص ۶۹-۹۷.
- ذوالقدر، مالک. (۱۳۸۸). مبانی نظری سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی. فصلنامه سیاست؛ شماره ۲، صص ۸۹-۱۰۷.
- شیدائیان، حسین. (۱۳۸۸). امنیت ملی از نگاه امام و مقام معظم رهبری. فصلنامه حصون، شماره ۱۹، صص ۵۴-۶۹.
- طیبی، سید کمیل؛ آذربایجانی، کریم؛ رفعت، بطول (۱۳۸۶). بررسی رابطه جریان تجاری و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی؛ تحقیقات اقتصادی، شماره ۸۰، صص ۱۰۱-۱۳۰.
- گرچی، ابراهیم. هاشمیان، مسعود. (۱۳۸۶). تحلیل تطبیقی مولفه‌های امنیت اقتصادی در ایران. مطالعات دفاعی راهبردی؛ شماره ۲۹، صص ۵۵-۷۸.
- علیشیری بھروز، شمس‌عراقی شراکیم. تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری خارجی: مبان، الزامات، اقدامات و دستاوردها. فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی. ۱۳۹۲؛ ۱ (۲)، صص ۴۳-۸۴.
- ماندل، رابرت. (۱۳۸۷). چهره متغیر امنیت ملی. انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ سوم.
- مزینی، امیرحسین. (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی جذب سرمایه‌گذاری خارجی: مطالعه موردی قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی؛ سیاسی - اقتصادی؛ شماره ۲۸۷، صص ۲۰۴-۲۲۳.
- مهدوی، ابوالقاسم. (۱۳۸۳). تحلیلی بر نقش سرمایه‌گذاری خارجی در رشد اقتصادی. مجله تحقیقات اقتصادی؛ شماره ۶۶، صص ۱۸۱-۲۰۸.
- نصیری نژاد، استاد، محمد رضا، حسین، هرتمتی، امیر (۱۳۹۳). بررسی تأثیر مالیات بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو دی ۸؛ پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی؛ شماره ۱۴، صص ۲۹-۳۸.
- Bath, V. (2013). National security and Chinese investment policy. Harvard Business Law Review Online, 3.
- Jackson, J. K. (2008). Foreign investment and national security: economic

considerations. DIANE Publishing.

- Jackson J. (2017). **Forein Direct Investment in the United States: An Economic Analysis**. Congressional Research Service.
- Scheve, K., & Slaughter, M. J. (2004). **Economic insecurity and the globalization of production**. American Journal of Political Science, 48(4), 662-674.
- Miraskari, S. R., Masouleh, M. S., & Alavi, S. A. (2014). **Analyzing Impacts of Foreign Direct Investment on Private Sector in Economic Growth of Iran**. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 4(11), 223-237.
- Weimer, C. M. (2008). **Foreign direct investment and national security** post-FINSA (2007). Tex. L. Rev., 87, 663.
- **Foreign Direct Investment – State Experiences**, Amicus™ Books, The Icfai University Press, (2009).
- Moran, T. H., & Oldenski, L. (2013). **Foreign Direct Investment in the United States: Benefits, Suspensions, and risks with special attention to FDI from China** (Vol. 100). Peterson Institute for International Economics.

